

RAZLOZI PRESTANKA UGOVORNIH OBVEZA

Tulić, Tea

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:289603>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

RAZLOZI PRESTANKA UGOVORNIH OBVEZA

Mentor:

doc.dr.sc. Ratko Brnabić

Studentica:

Tea Tulić

Split, rujan 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Definicija problema	1
1.2. Cilj rada	1
1.3. Metode rada	1
1.4. Struktura rada	2
2. GLAVNE ODREDNICE ISPUNJENJA UGOVORNIH OBVEZA	3
2.1. Glavne odrednice ugovorne obveze	3
2.2. Elementi valjanog ispunjenja ugovorne obveze	6
2.3. Nevaljanost ugovora	9
2.4. Učinci valjanog ispunjenja	10
3. RAZLOZI PRESTANKA UGOVORNIH OBVEZA	12
3.1. Ispunjenje polaganjem i prodajom dugovane stvari	12
3.2. Ispunjenje cesijom – ustupanjem tražbine.....	15
3.3. Obnova ili novacija.....	16
3.4. Prijeboj ili kompenzacija.....	16
3.5. Otpust duga.....	18
3.6. Sjedinjenje ili konfuzija.....	19
3.7. Nemogućnost ispunjenja ugovornih obveza.....	19
3.8. Protek vremena – otkaz	20
3.9. Smrt	22
3.10. Raskid ugovora	22
3.11. Zastara.....	23
4. ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	30
SAŽETAK	31
SUMMARY	32

1. UVOD

1.1. Definicija problema

Prestanak ugovornih obveza označuje prestanak svake pojedine ugovorne obveze, kojih strane kod ugovora mogu imati više. Osim glavnih prava i obveza, prestankom ugovornih obveza prestaju i sporedna prava.

Ugovorne obveze mogu prestati zbog ispunjenja, polaganjem i prodajom dugovane stvari, cesijom umjesto ispunjenja, obnovom ili inovacijom, prijebojem ili kompenzacijom, otpustom duga, sjedinjenjem – konfuzijom, smrću strane, nastankom nemogućnosti ispunjenja, proteklom vremena, otkazom i raskidom ugovora.

1.2. Cilj rada

Cilj ovog rada je prikazati najvažnije razloge prekida ugovornih obveza.

1.3. Metode rada

Ovaj završni rad je napravljen na temelju prikupljanja i analize sekundarnih izvora podataka. Sekundarni izvori podataka dostupni su znanstvenoj i stručnoj literaturi vezanoj uz razloge prestanka ugovorne obveze.

Metode koje su korištene prilikom izrade rada su:

1. Metoda indukcije – sustavna primjena induktivnog načina zaključivanja kojim se putem analize pojedinačnih činjenica dolazi do općeg zaključka.
2. Metoda dedukcije – sustavna primjena deduktivnog načina zaključivanja u kojem se iz općeg suda izvode pojedinačni, posebni zaključci u radu.
3. Metoda analize – metoda u kojem se vrši raščlanjivanje složenih pojmova i zaključaka na jednostavnije dijelove i elemente.
4. Metoda sinteze – metoda u kojem se putem znanstvenog istraživanja putem sinteze vrši transformacija jednostavnih sudova u složenije.
5. Metoda generalizacije – metoda u kojoj je misaoni postupak uopćavanja putem kojeg se od posebnog pojma dolazi do općenitijeg.
6. Metoda klasifikacije – podjela općeg pojma na posebne pojmove.

7. Metoda deskripcije – metoda u kojoj se na jednostavan način opisuju činjenice, procesi i predmeti, bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.
8. Metoda kompilacije – metoda u kojoj se preuzimaju rezultati tuđih opažanja, stavova i spoznaja.

1.4. Struktura rada

Sadržaj i struktura rada koncipirani su u četiri poglavlja.

Prvo poglavlje govori o cilju i svrsi rada, izvorima podataka te strukturi rada. U drugom poglavlju prikazane su glavne odrednice ispunjenja ugovornih obveza. Treće poglavlje govori o razlozima prestanka ugovornih obveza - ispunjenju, polaganju i prodaji dugovane stvari, cesiji umjesto ispunjenja, obnovi ili inovaciji, prijeboju ili kompenzaciji, otpustu duga, sjedinjenju – konfuziji, smrću strane, nastanku nemogućnosti ispunjenja, otkazu i raskidu ugovora. U četvrtom poglavlju dan je zaključak rada. Nakon zaključka slijedi literatura koja prikazuje bibliografske jedinice koje su korištene prilikom izrade ovog rada.

2. GLAVNE ODREDNICE ISPUNJENJA UGOVORNIH OBVEZA

2.1. Glavne odrednice ugovorne obveze

Za trgovačko pravo najvažniji su pravni poslovi ugovori obveznog prava. Obveznopравни ugovor čini suglasnost volje dviju više osoba o tome da se među njima zasnjuje određeni obveznopравни odnos. Pravni se učinci mogu sastojati ili od zasnivanja obveznopavnog odnosa, od promjene nekog već postojećeg pravnog odnosa ili od njegova ukidanja.¹

Svaki obveznopравни ugovor ima određene značajke prema kojima se može svrstati u određenu skupinu prema kriterijima ustaljenim u znanosti. Klasifikacija ugovora ima smisao i opravdanje jer određena pravila vrijede samo za određenu skupinu, a ne i za ostale.²

Jednostrano obvezni ugovori jesu dvostrano pravni poslovi u kojima je jedna strana samo dužnik, a druga samo vjerovnik. Njima se stvara samo obveza za jednu stranku (npr. ugovor o darovanju, ugovor o bankovnom jamstvu i dr.).³

Dvostrano obvezni ugovori (sinalagmatični) jesu ugovori u kojima je svaka strana istodobno i vjerovnik i dužnik. Tako je pri prodaji kupac dužnik glede isplate cijene, a vjerovnik glede zahtjeva za predaju stvari; prodavatelj je dužnik glede predaje stvari, a vjerovnik glede zahtjeva za isplatu cijene. Ta je podjela nastala zato što u dvostrano obveznih ugovora postoji međuzavisnost obveza ugovornih strana; ispunjenje obveze jedne strane temelji je za ispunjenje obveze druge strane. Samo se kod dvostrano obveznih ugovora može staviti prigovor zbog neispunjenja ugovora.⁴

¹ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 19.

² Gorenc, V. (2000): Trgovačko- pravo - ugovori, Školska knjiga, Zagreb, str. 41.

³ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 19.

⁴ Ibidem.

Naplatni i besplatni ugovori razlikuju se ovisno o tome traži li se za činidbu protučinidba, tj. daje li strana za činidbu koju prima neki ekvivalent (naknadu) ili ne daje. Redovito su dvostrano obvezni ugovori i naplatni (prodaja), a jednostrano obvezni ugovori jesu besplatni (darovanje). Razlika između naplatnih i besplatnih ugovora jest i u tome što se pravila o odgovornosti zbog materijalnih i pravnih nedostataka u načelu primjenjuju samo za naplatne ugovore.⁵

Konsenzualni ugovori nastaju u trenutku kada se strane sporazumiju o bitnim sastojcima ugovora. Za sklapanje ugovora dovoljan je prihvata ponude i nije potreban nikakav drugi akt. Većina je ugovora konsenzualna jer nastaju, trenutku preuzimanja obveza, a ne tek njihovim ispunjenjem.

Realni ugovori jesu ugovori koji ne nastaju u trenutku suglasnosti o sastojcima nego tek predajom stvari. Tipični su realni ugovori prije bili zajam, posudba, čuvanje, no oni se prema Zakonu o obaveznim odnosima (u nastavku: ZOO) danas smatraju konsenzualnim ugovorima. U sustavu ZOO-a od realnih ugovora danas je posudba. Razlika između konsenzualnih i realnih ugovora jest u tome što u konsenzualnih ugovora predaja stvari ulazi u ispunjenje ugovora, a kod realnih je predaja uvjet za nastanak ugovora. Ako se ugovori kapara, ona se ne obećava, nego daje, jer svaki ugovor vezan uz kaparu postaje realan. Ugovorom se utvrđuje jedna glavna obveza, kupoprodaja, na koju se nastavljaju sporedne (akcesorne), npr. jamstvo, zalog i sl. Karakteristika je sporednih ugovora da slijede sudbinu glavnog ugovora, pa tako isplatom duga glavnoga dužnika prestaje i jamstvo.

Imenovani se ugovori u prometu često pojavljuju, pa su se tipizirali i dobili poseban naziv, svoje ime (nominantni). Neimenovani (inominantni) ugovori rjeđe se sklapaju i većinom se još nisu tipizirali, a često nemaju posebnog naziva. Bitni su elementi imenovanih ugovora utvrđeni zakonom (npr. ugovor o zastupanju), a elementi neimenovanih ugovora nisu posebno normirani propisima. No, ima neimenovanih ugovora koji su se tipizirali, koji imaju značajke i naziv (npr. ugovor o hotelskim uslugama).⁶

⁵ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 20.

⁶ Ibidem.

Predugovor je takav ugovor kojim se preuzima obveza za kasnije sklapanje glavnog ugovora. Predugovor obvezuje ako sadržava bitne sastojke glavnog ugovora. Međutim, ako su se okolnosti od njegova sklapanja toliko promijenile da ne bi ni bio sklopljen da su postojale u vrijeme sklapanja, predugovor ne obvezuje.⁷

Sklapanje glavnog ugovora može zahtijevati svaka strana u roku od šest mjeseci od isteka roka predviđenog za njegovo sklapanje, a ako rok nije predviđen, tada od dana kada je po prirodi posla trebao biti sklopljen (čl. 268. ZOO-a). Na primjer, ugovor o factoringu jest predugovor u odnosu prema glavnim ugovorima o prodaji, djelu i sl., koje factoring-banka sklapa s klijentima.⁸

Od predugovora moramo razlikovati pisma namjere (Letter of intend). Često se prije eventualnog sklapanja ugovora vode razgovori, pregovori, stvaraju uzajamna upoznavanja, povjerenje, prave se bilješke, razni nacrti, čak i pojedini uglavci jednostrani ili zajednički itd., a za koje se uobičajio taj izraz. Na, za razliku od predugovora pismo namjere ne obvezuje na sklapanje ugovora.⁹

Formalni ugovor jest ugovor za koji je unaprijed utvrđen određen oblik (zakonski ili ugovorni) kao uvjet nastanka valjanog ugovora. Neformalni ugovor jest ugovor za koji oblik nije unaprijed određen i nije uvjet za nastanak ugovora. Po pravilu, za sklapanje ugovora ne traži se unaprijed određeni oblik i to se načelo zove načelo aformalnosti ugovora. No, to ne znači da jedan ugovor ima, a drugi nema neki oblik. Svaki ugovor ima neki oblik, samo je za jedne ugovore unaprijed propisan ili ugovoren, a za druge nije.¹⁰

Trgovački ugovori jesu takvi ugovori koje trgovci u obavljanju gospodarske djelatnosti sklapaju međusobno. Za kvalifikaciju tih ugovora nužno je da obje strane moraju biti trgovci (subjektivni kriterij) i taj se ugovor sklapa u sklopu djelatnosti koju čini predmet njihova poslovanja ili barem jednog od njih, ili su u svezi s obavljanjem tih djelatnosti

⁷ Ibidem.

⁸ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 21.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

(objektivni kriterij, s time da se oba kriterija moraju ispuniti kumulativno, čl. 14. st. 2. ZOO-a).¹¹

Ugovorna obveza može se ispuniti na više načine, a ne samo na jedan. Ona se može ispuniti samo tako da dužnik ispuni obvezu vjerovniku, nego i polaganjem dugovne stvari kod suda, prodajom dugovane stvari i cesijom, umjesto ispunjenja.

2.2. Elementi valjanog ispunjenja ugovorne obveze

Kao elementi valjanog ispunjenja ugovorne obveze ističe se:¹²

- Postojanje strana,
- Valjana volja,
- Dopustiv i moguć predmet činidbe,
- Oblik.

Budući da je obvezni odnos društveni odnos, za svaki ugovor moraju postojati barem dvije strane. U trgovačkom pravu svaka je strana ujedno i vjerovnik i dužnik te ima tražbinu i dugovanje prema svojem suugovaratelju. I na ugovore se primjenjuju instituti pravne, poslovne i deliktne sposobnosti. Na primjer, na svako se trgovačko društvo primjenjuju opće odredbe o odgovornosti za štetu koja se nanosi protupravnom radnjom drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi.¹³

Ugovor je sklopljen tek kad se prema vani izrazi unutarnja volja koja treba odgovarati očitovanju učinjenom prema vani. Ako očitovanje nije u skladu s voljom, nastaje nesklad između volje očitovanja, što nazivamo manama volje. Kako je očitovanje vanjski pokazatelj unutarnje volje, njime se često stvara dojam da postoji volja, a ta volja ili uopće ne postoji ili se razlikuje od i očitovanja. Sve mane volje nisu istog značenja i stoga ne proizvode iste pravne učinke. Važno je razlikovati svjesni i nesvjesni nesklad volje i očitovanja.¹⁴

¹¹ Ibidem.

¹² Gorenc, V. (2000): Trgovačko- pravo - ugovori, Školska knjiga, Zagreb, str. 25.

¹³ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 21.

¹⁴ Ibidem.

Svjesni nesklad volje i očitovanja postoji kada strana svjesno, s nakanom, očituje nešto što zapravo neće. Primjerice, to su mentalna rezervacija i simulacija. Mentalna rezervacija nastaje kada jedna strana prilikom sklapanja ugovora izjavi kao svoju volju nešto što zapravo neće, a druga strana za taj nesklad ne zna. Tada vrijedi ono što je očitovano, a očitovana je obveza prema drugoj strani koja je zavedena tim očitovanjem. Na primjer, na natječaj za izvođenje radova netko se nadmeće kako bi drugome spustio cijenu, a zapravo ne želi dobiti posao.¹⁵

Simulacija postoji kad se obje strane prividno tako očituju da kod trećih izazovu dojam kao da sklapaju određeni ugovor, a zapravo to neće, nego žele postići nešto drugo. Simulacija može biti apsolutna i relativna. Apsolutnom simulacijom strane prividno sklapaju neki ugovor, a ne žele sklopiti nikakav ugovor (tzv. fiktivni ugovor) kako bi prevarile treću osobu. Takav je ugovor ništetan. Relativnom simulacijom strane prividno sklapaju jedan ugovor, a uistinu žele sklopiti neki drugi.¹⁶

Nesvjesni nesklad između volje i očitovanja nastaje kad očitovanje odgovara volji, ali je volja stvorena na pogrešan način. Nesvjesni nesklad volje i očitovanja može nastati zbog različitih razloga, a najčešći su fizička sila, prijetnja, zabluda i prijevara.

Činidba je svaka pozitivna ili negativna radnja koju je dužnik na temelju obveznog odnosa dužan ispuniti vjerovniku. Činidba u obveznompravnog smislu uvijek mora imati imovinski značaj. Činidbe mogu biti vrlo različite, a njihov sadržaj može se svesti na sljedeće tipične oblike:¹⁷

- Davanje stvari,
- Činjenje, pod čime se razumijeva činidba rada, tj. ona koja se izvodi trošenjem fizičke i/ili intelektualne snage s mehaničkim pomagalima ili bez njih,
- Propuštanje (nečinjenje), neobavljanje određenih radnji od strane onoga koji se obvezao da ih neće, a koje bi bio ovlašten obavljati da nije u obveznom odnosu: to je uvijek propuštanje (nečinjenje) vlastite radnje,

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zapršić, Zapršić, str. 24.

- Trpljenje, pod čime se razumijeva nesprečavanje tuđe radnje koju bi i obveznik bio ovlašten spriječiti da se nije obvezao da je neće sprečavati.

Oblik je važan element valjanog ispunjenja ugovorne obveze. Oblik je vanjsko očitovanje nekog sadržaja. Svaki ugovor mora imati određeni sadržaj izražen u nekom obliku. Razlika između formalnoga i neformalnoga ugovora jest u tome što se za formalni ugovor unaprijed traži određeni oblik kao uvjet za nastanak valjanog ugovora, a za neformalni ugovor oblik nije unaprijed određen i nije uvjet za sklapanje ugovora.¹⁸

U obveznom pravu po pravilu vrijedi načelo neformalnosti jer za sklapanje ugovora nije propisan određeni oblik. No ima ugovora – osobito u međunarodnoj trgovini – za koje su potrebna posebna odobrenja, pa je propisan i njihov sadržaj. Takve ugovore kontroliraju mjerodavna tijela pa je zakonom utvrđeno da moraju biti u pisanom obliku. Osim toga, mnogi ugovori toliko su opširni i važni za strane da one zbog toga same utvrđuju da se ugovori sklapaju u određenom obliku.¹⁹

U prvom se dijelu uz neformalne ugovore pojavljuju i formalni ugovori. Ono mogu biti u dvije inačice:

- Zakonski oblik – kad se zakonom određuje da ugovor mora imati određeni oblik, većinom pisani, iako je zakonom propisano da ugovor mora biti sklopljen u određenom obliku, u tom obliku moraju biti sklopljene i sve kasnije izmjene i dopune.
- Ugovorni oblik – kad se strane mogu same sporazumjeti da posebni oblik bude uvjet pravovaljanosti njihova ugovora.

Oblik ugovora može biti usmen, pisan, pred svjedocima, uz sudjelovanje tijela vlasti – sudskog zapisnika, ovjeravanja ugovora kod javnog bilježnika, usmeno nadmetanje ili putem pisanih ponuda.²⁰

¹⁸ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 25.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 26.

2.3. Nevaljanost ugovora

Za valjanost ugovora potrebne su pretpostavke navedene u prijašnjem poglavlju. Ako se bilo koja od tih bitnih pretpostavki ne ispuni, ugovor nije valjan. Nevaljanost ugovora širi je zajednički naziv za dvije vrste valjanosti: ništetnost i pobjnost. Razlike su u razlozima koji ih uzrokuju u krugu osoba koje su ovlaštene za tužbu, rokovima za tužbu i pravnim posljedicama.²¹

Ništetni ugovor ima takve mane u bitnim potreštinama da se smatra kao da ne postoji. Ništetni posao ne proizvodi nikakve pravne učinke. Naš zakonodavac daje opću odredbu prema kojoj je ništetan ugovor onaj koji je protivan Ustavu RH, prisilnim propisima ili poslovnom moralu (zakon kaže moralu društva). Osim toga, u pojedinim odredbama zakon određuje ništetnost za točno određene slučajeve (npr. glede oblika, za simuliranog ugovora, ništetnost odredbe o plaćanju kamata na kamate). Ako zakonom nije što drugo predviđeno, ugovor nije ništetan ako je njegovo sklapanje zabranjeno samo jednoj strani, a ona ga unatoč zabrani sklopi.²²

Pobjni je ugovor valjan od trenutka sklapanja te izaziva predviđene pravne učinke, ali se zbog određenih mana može pobijati i proglasiti nevaljanim. Prema hrvatskom pravu, pobjni su ugovori oni koje je sklopila osoba ograničeno poslovno sposobna, zatim kod kojih je bilo mana glede volje suugovaratelja, kao i svi oni za koje je propisima tako određeno. Pobjnost ne nastupa po samom zakonu nego se mora podići tužba i sud mora proglasiti ugovor nevaljanim, pa stoga sudska odluka ima konstitutivni značaj. Ako se pobjni ugovor proglasi nevaljanim, on je takav od početka.²³

U pravnoj se znanosti ističe potreba za trećom kategorijom nevaljanosti ugovora – nepostojećih ugovora. Nepostojeći ugovori bili bi oni kojima nedostaje jedna ili više bitnih potreština za nastanak ugovora. Ne smijemo ih izjednačavati s ništetnim ugovorima kod kojih su ispunjene sve pretpostavke za nastanak ugovora, ali se one protive javnom poretku. Kod nepostojećih ugovora nisu uopće ispunjene pretpostavke

²¹ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 27.

²² Ibidem.

²³ Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 28.

za nastanak ugovora jer nije postignuta suglasnost volja za sklapanje ugovora, a pregovori koji prethode sklapanju ugovora u načelu ne postoje.²⁴

2.4. Učinci valjanog ispunjenja

Kad je osoba od koje se mora primiti ispunjenje na ugovorenom odnosno zakonom određenom mjestu vjerovnika – odnosno drugoj osobi ovlaštenoj primiti ispunjenje – omogućila preuzimanje odnosno stjecanje onoga što je predmet obveze u potrebnom opsegu i kakvoći, ta obveza prestaje. Promatrano s druge strane, istovremeno prestaje i pravo vjerovnika da zahtijeva ispunjenje te obveze, jer je ona prestala. Drugim riječima, temeljni učinak valjanog ispunjenja je prestanak glavne obveze dužnika i prava vjerovnika. Kako osim glavne dužnikove obveze mogu postojati i sporedne obveze, prestankom glavne obveze gase se jamstvo, zalog i druge sporedne obveze.

Između trgovaca često postoji više pravnih osoba pa tako jedna osoba drugoj može biti dužnik više istorodnih odnosno istovrsnih obveza. Kad postoji više istorodnih obveza jednog dužnika, pa on daje ispunjenje, ali ono što ispuni nije dovoljno za podmirenje svih obveza, potrebno je odrediti obveze koje su ispunjene, a koje nisu.

Ako između dužnika i vjerovnika postoji sporazum o redoslijedu namirenja, razumije se kako će taj sporazum imati prvenstvo prem drugim rješenjima, a ako takvog sporazuma nema, onda se ispunjenjem podmiruju one obveze koje odredi dužnik. Kad nema sporazuma ni izjave dužnika obveze se namiruju prema redoslijedu dospijeca jer se tako smatraju ispunjenim one obveze čije bi se ugovorne i zakonske kamate najduže trebale plaćati.

Dospije li više obveza istodobno, zakonski redoslijed namirenja odgovora jačini sredstava osiguranja tih obveza koja ima vjerovnik, i to tako što se najprije podmiruju one obveze koje uopće nisu osigurane, zatim one koje su slabije osigurane, te na kraju one koje su više osigurane. Ako su sve obveze podjednako osigurane, što znači da se ne može utvrditi koja je od njih više ili manje osiguranja, prvo se namiruju one koje su najteže za dužnika.

²⁴Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić, str. 29.

Ne može li se primjenom naprijed navedenih pravila ustanoviti prvenstvo obveza glede redoslijeda uračunavanja ispunjenja, konačni kriterij za utvrđivanje uračunavanja ispunjenja jest trenutak nastanka obveza, pa se namiruju redom kako su one nastale. Ako su sve ili neke od više njih nastale istodobno, obveze se namiruju razmjerno njihovim svotama.

Ponekad dužnik – ili treći ispunitelj želi posjedovati dokaz da je ispunio svoju obvezu. Zbog toga onaj tko ispuni obvezu potpuno ili djelomično ima pravo zahtijevati da mu vjerovnik o tome izda priznanicu o svom trošku, ali ako se radi o ispunjenju novčane obveze putem banke ili pošte platitelj ima dokaz o ispunjenju, pa priznanicu može zahtijevati samo ako se za to ima opravdan razlog.

Ako vjerovnik odbije izdati priznanicu dužnik može položiti kod suda predmet svoje obveze.

Ako je dužnik prethodno vjerovniku predao ispravu o postojanju njegova duga, kad potpuno ispuni obvezu dužnik može zahtijevati od vjerovnika da mu vrati tu ispravu, a kad dužnik samo djelomično ispuni obvezu ima pravo zahtijevati da se to zabilježi na ispravi o dugu.

3. RAZLOZI PRESTANKA UGOVORNIH OBVEZA

U ovom će dijelu biti riječi o prestanku ugovornih obveza, a ne o prestanku ugovora jer je riječ o prestanku svake pojedine ugovorne obveze kojih strane nekog ugovora mogu imati.

Iako se radi o prestanku glavnih prava i obveza, naglasiti treba kako prestankom glavne obveze prestaju i sporedna prava, kao što su primjerice zalog i jamstvo.

Posebno treba naglasiti kako bez suglasnosti vjerovnika dužnikova obveza i vjerovnikovo pravo može prestati samo ispunjenjem i u drugim zakonom predviđenim slučajevima. Uz to, kao što iz načela stranačke autonomije proizlazi pravo strana da odluče o prestanku ugovora, ali naravno samo suglasnom voljom obje strane.

Ugovorne obveze prestaju:²⁵

1. Ispunjenjem,
2. Polaganjem i prodajom dugovane stvari,
3. Cesijom umjesto ispunjenja,
4. Obnovom – inovacijom,
5. Prijebojem – kompenzacijom,
6. Otpustom duga,
7. Sjedinjenjem – konfuzijom,
8. Smrću strane,
9. Nastankom nemogućnosti ispunjenja,
10. Protekom vremena,
11. Otkazom,
12. Raskidom ugovora.

3.1. Ispunjenje polaganjem i prodajom dugovane stvari

Kad je vjerovnik u zakašnjenju ili je nepoznat, ili kad je neizvjesno tko je vjerovnik, ili gdje se nalazi, ili kad je vjerovnik poslovno nesposoban, a nema zastupnika, dužnik

²⁵ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 198.

može za vjerovnika položiti dugovanu stvar kod suda ili kod za to zakonom ovlaštene osobe.²⁶

Isto pravo pripada i trećim osobama koje imaju pravni interes da obveza bude ispunjena. O polaganju dužnik je dužan obavijestiti vjerovnika ako zna za njega i za njegovo boravište.²⁷

Dugovana stvar se polaže kod stvarno nadležnog suda ili kod zakonom ovlaštene osobe u mjestu ispunjenja, osim ako razlozi ekonomičnosti ili narav posla zahtijevaju da se polaganje obavi u mjestu gdje se stvar nalazi.²⁸

Svaki drugi stvarno nadležan sud, odnosno zakonom ovlaštena osoba mora primiti stvar u polog, a dužnik je dužan dati naknadu vjerovniku, ako je ovaj polaganjem kod drugog suda, odnosno druge zakonom ovlaštene osobe pretrpio štetu.²⁹

Kad je objekt obveze neka stvar koja se ne može čuvati u sudskom pologu, dužnik može zahtijevati od suda da odredi osobu kojoj će predati stvar da je čuva o trošku i za račun vjerovnika.³⁰

U slučaju obveze iz trgovačkog ugovora, predaja takve stvari javnom skladištu na čuvanje za račun vjerovnika ima učinak polaganja kod suda. O predaji na čuvanje dužnik je dužan obavijestiti vjerovnika.³¹

Kada je riječ o uzimanju položene stvari natrag, dužnik može uzeti natrag položenu stvar. O uzimanju stvari dužnik je dužan obavijestiti vjerovnika. Pravo dužnika da uzme položenu stvar prestaje kad dužnik u pisanom obliku izjavi sudu, odnosno zakonom ovlaštenoj osobi da se odriče toga prava, kad vjerovnik izjavi da prima položenu stvar, a

²⁶ Članak 186. Zakona o obaveznim odnosima

²⁷ Ibidem.

²⁸ Članak 187. Zakona o obaveznim odnosima

²⁹ Ibidem.

³⁰ Članak 188. Zakona o obaveznim odnosima

³¹ Ibidem.

i kad bude utvrđeno pravomoćnom odlukom da polaganje udovoljava uvjetima urednog ispunjenja.³²

Polaganjem dugovane stvari dužnik se oslobađa obveze u trenutku polaganja. Ako je dužnik bio u zakašnjenju, njegovo zakašnjenje prestaje. Od trenutka kad je stvar položena rizik slučajne propasti ili oštećenja stvari prelazi na vjerovnika. Od dana polaganja prestaju teći kamate. Ako dužnik uzme natrag položenu stvar, smatra se kao da nije bilo polaganja, a njegovi sudužnici i jamci ostaju u obvezi.³³

Troškove pravovaljanog i neopozvanog polaganja snosi vjerovnik ako prelaze troškove ispunjenja što ih je dužan snositi dužnik.³⁴

Ako stvar nije prikladna za čuvanje ili ako su za njezino čuvanje ili održavanje potrebni troškovi nerazmjerni s njezinom vrijednošću, dužnik je može prodati na javnoj prodaji u mjestu određenom za ispunjenje, ili nekom drugom mjestu ako je to u interesu vjerovnika, a postignuti iznos, nakon odbitka troškova prodaje, položiti kod suda ili za to zakonom ovlaštene osobe. Ako stvar ima tekuću cijenu ili ako je male vrijednosti u usporedbi s troškovima javne prodaje, dužnik je može prodati iz slobodne ruke. Ako je stvar takva da može brzo propasti ili se pokvariti, dužnik je dužan prodati je bez odgađanja na najpogodniji način. U svakom slučaju dužnik je dužan obavijestiti vjerovnika o namjeravanoj prodaji kad god je to moguće, a nakon prodaje o postignutoj cijeni i njezinu polaganju kod suda, odnosno kod zakonom ovlaštene osobe.³⁵

Ako troškovi čuvanja ne budu isplaćeni u razumnom roku, sud će u izvanparničnom postupku, na zahtjev čuvara, narediti da se stvar proda i odrediti način prodaje. Od iznosa dobivenog prodajom odbit će se troškovi prodaje i troškovi čuvanja, a ostatak, za vjerovnika, položiti će se kod suda ili kod zakonom ovlaštene osobe.³⁶

³² Članak 189. Zakona o obaveznim odnosima

³³ Članak 190. Zakona o obaveznim odnosima

³⁴ Članak 191. Zakona o obaveznim odnosima

³⁵ Članak 192. Zakona o obaveznim odnosima

³⁶ Članak 194. Zakona o obaveznim odnosima

3.2. Ispunjenje cesijom – ustupanjem tražbine

Dužnik koji prema trećoj osobi ima potraživanja podobno za ustupanje može svoju obvezu ispuniti i tako da svom vjerovniku kao cesionaru ustupi – cedira tražbinu koju ima prema trećoj osobi kao svom dužniku.³⁷

Vjerovnik može ugovorom sklopljenim s trećim prenijeti na ovoga svoju tražbinu, osim one čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja je strogo osobne naravi, ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugoga.³⁸

Ugovor o ustupanju nema učinak prema dužniku ako su on i vjerovnik ugovorili da ovaj neće moći prenijeti tražbinu na drugoga ili da je neće moći prenijeti bez dužnikova pristanka.³⁹

S tražbinom prelaze na primatelja sporedna prava, kao što su pravo prvenstvene naplate, hipoteka, založno pravo, prava iz ugovora s jamcem, prava na kamate, ugovornu kaznu i sl.⁴⁰

Ipak, ustupitelj može predati založenu stvar primatelju samo ako zalagodavac pristane na to, inače ona ostaje kod ustupitelja da je čuva za račun primatelja.⁴¹

Za ustup tražbine nije potreban pristanak dužnika, ali je ustupitelj dužan obavijestiti dužnika o ustupanju. Ispunjenje ustupitelju prije obavijesti o ustupanju pravovaljano je i oslobađa dužnika obveze, ali samo ako nije znao za ustupanje, inače obveza ostaje i on ju je dužan ispuniti.⁴²

³⁷ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 211.

³⁸ Članak 80. Zakona o obaveznim odnosima

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Članak 81. Zakona o obaveznim odnosima

⁴¹ Ibidem.

⁴² Članak 82. Zakona o obaveznim odnosima

3.3. Obnova ili novacija

Obnova nastaje ako se vjerovnik i dužnik suglase da postojeću obvezu zamijene novom i ako nova obveza ima različitu glavnu činidbu ili različitu pravnu osnovu.⁴³

Sporazum vjerovnika i dužnika kojim se mijenja ili dodaje odredba o roku, o mjestu ili načinu ispunjenja, zatim naknadni sporazum o kamatama, ugovornoj kazni, osiguranju ispunjenja ili o kojoj drugoj sporednoj odredbi, a i sporazum o izdavanju nove isprave o dugu ne smatraju se obnovom.⁴⁴

Izdavanje mjenice ili čeka zbog neke prijašnje obveze ne smatra se obnovom, osim kad je to ugovoreno.

Obnova se ne predmnijeva, pa ako strane nisu izrazile namjeru da ugase postojeću obvezu kad su stvarale novu, prijašnja obveza ne prestaje, već postoji i dalje pored nove.⁴⁵

Ugovorom o obnovi prijašnja obveza prestaje, a nova nastaje. S prijašnjom obvezom prestaju i zalog i jamstvo, osim ako je s jamcem ili zalogodavcem drukčije ugovoreno. Isto vrijedi i za ostala sporedna prava koja su bila vezana za prijašnju obvezu.

Obnova je bez učinka ako je prijašnja obveza bila ništetna ili već ugašena. Ako je prijašnja obveza bila samo pobojna, obnova je valjana ako je to dužniku bilo poznato. Kad je ugovor o obnovi poništen, smatra se da nije ni bilo obnove i da prijašnja obveza nije ni prestala postojati.⁴⁶

3.4. Prijeboj ili kompenzacija

Posebnost prijeboja u odnosu na ostale načine prestanka obveznog odnosa je u tome što prijebojem prestaju najmanje dvije obveze, dok se ostali načini prestanka obveza odnose na pojedine obveze.⁴⁷

⁴³ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 211.

⁴⁴ Članak 145. Zakona o obaveznim odnosima

⁴⁵ Članak 146. Zakona o obaveznim odnosima

⁴⁶ Članak 148. Zakona o obaveznim odnosima

⁴⁷ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 211.

Prijeboj je takav način prestanka obveznog odnosa kod kojeg se međusobne tražbine dviju osoba ukidaju međusobnim obračunavanjem.⁴⁸

Dužnik može prebiti tražbinu s protutražbinom vjerovnika, ako obje tražbine glase na novac ili druge zamjenljive stvari istog roda i iste kakvoće i ako su obje dospjele.

Prijeboj ne nastaje čim se ispune pretpostavke za to, nego tek izjavom o prijeboju. Nakon izjave o prijeboju smatra se da je učinak prijeboja nastao onoga trenutka kad su se ispunile pretpostavke za to.

Dužnik ne može prebiti ono što duguje vjerovniku s onim što vjerovnik duguje njegovu jamcu. Ali jamac može prebiti dužnikove obveze prema vjerovniku s dužnikovom tražbinom prema vjerovniku. Tko je dao svoju stvar u zalog za tuđu obvezu, može zahtijevati od vjerovnika da mu vrati založenu stvar kad se udovolji pretpostavkama za prestanak te obveze prijebojem te kad vjerovnik propusti svojom krivnjom obaviti prijeboj.

Dug se može prebiti sa zastarjelom tražbinom samo ako ona još nije bila zastarjela u času kad su se stekle pretpostavke prijeboja. Ako su pretpostavke prijeboja nastale pošto je jedna od tražbina zastarjela, prijeboj ne nastaje ako je dužnik zastarjele tražbine istakao prigovor zastare.⁴⁹

Dužnik ustupljene tražbine može prebiti primatelju one svoje tražbine koje je do obavijesti o ustupu mogao prebiti ustupitelju. On mu može prebiti i one svoje tražbine prema ustupitelju koje je stekao prije obavijesti o ustupu, a čiji rok za ispunjenje nije bio dospio u času kad je obaviješten o ustupu, ali samo ako taj rok pada prije roka za ispunjenje ustupljene tražbine ili u isto vrijeme. Dužnik koji je bez ograde izjavio primatelju da pristaje na ustup ne može mu više prebiti nikakve svoje tražbine prema ustupitelju. Ako je ustupljena tražbina upisana u javne knjige, dužnik može učiniti

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Članak 198. Zakona o obaveznim odnosima

prijeboj primatelju samo ako je njegova tražbina upisana kod ustupljene tražbine ili ako je primatelj obaviješten prilikom ustupanja o postojanju te tražbine.⁵⁰

Ne može prestati prijebojem:⁵¹

1. tražbina koja se ne može zaplijeniti,
2. tražbina stvari ili vrijednosti koje su dužniku bile dane na čuvanje ili posudbu, ili koje je dužnik uzeo bespravno ili ih bespravno zadržao,
3. tražbina nastala namjernim prouzročenjem štete,
4. tražbina naknade štete nanесene оštećenjem zdravlja ili prouzročenjem smrti,
5. tražbina koja potječe iz zakonske obveze uzdržavanja.

Dužnik ne može obaviti prijeboj ako je njegova tražbina dospjela tek pošto je netko treći stavio zabranu na vjerovnikovu tražbinu prema njemu.⁵²

Kad između dviju osoba postoji više obveza koje mogu prestati prijebojem, prijeboj će se obaviti po pravilima koja vrijede za uračunavanje ispunjenja.⁵³

3.5. Otpust duga

Obveza prestaje kad vjerovnik izjavi dužniku da neće zahtijevati njezino ispunjenje, a dužnik se s tim suglasi. Za pravovaljanost toga sporazuma nije potrebno da bude sklopljen u obliku u kojem je sklopljen posao iz kojega je obveza nastala.

Vraćanje zaloga i odricanje od drugih sredstava kojima je bilo osigurano ispunjenje obveze ne znači vjerovnikovo odricanje od prava zahtijevati njezino ispunjenje.

Otpust duga jamcu ne oslobađa glavnog dužnika, a otpust duga glavnom dužniku oslobađa jamca. Kad ima više jamaca, pa vjerovnik oslobodi jednog od njih, ostali ostaju u obvezi, ali se njihova obveza smanjuje za dio koji otpada na oslobođenog jamca.

⁵⁰ Članak 199. Zakona o obaveznim odnosima

⁵¹ Članak 200. Zakona o obaveznim odnosima

⁵² Članak 201. Zakona o obaveznim odnosima

⁵³ Članak 202. Zakona o obaveznim odnosima

Opći otpust dugova gasi sve vjerovnikove tražbine prema dužniku, osim onih za koje vjerovnik nije znao da postoje u trenutku otpusta.

3.6. Sjedinjenje ili konfuzija

Sjedinjenje je spajanje vjerovnikove tražbine i dužnikova duga kod jedne osobe koja bi tako postala istodobno i vjerovnik i dužnik iste činidbe. Sjedinjenjem obveza prestaje po prirodi stvari jer nitko ne može biti sam sebi vjerovnik i dužnik, a za valjanost sjedinjenja nisu potrebne nikakve druge pretpostavke osim činjenice sjedinjenja tražbina i duga kod jedne osobe.⁵⁴

Obveza prestaje sjedinjenjem kad jedna te ista osoba postane i vjerovnik i dužnik. Kad jamac postane vjerovnik, obveza glavnog dužnika ne prestaje. Obveza upisana u javnoj knjizi prestaje sjedinjenjem tek kad se izvrši upis brisanja.

3.7. Nemogućnost ispunjenja ugovornih obveza

U ovom se dijelu prikazuju posljedice objektivne naknade nemogućnosti ispunjenja na obvezu dužnika obveze čije ispunjenje je postalo nemoguće.⁵⁵

Objektivna nemogućnost činidbe u trenutku sklapanja ugovora čini ugovor ništavim. Ali ispunjenje obveze može postati objektivno nemoguće i nakon njenog nastanka – npr. u slučaju propasti individualne stvari koja je predmet dužnikove činidbe. U slučajevima objektivne naknadne nemogućnosti temeljno je pravilo da obveza prestaje kada njezino ispunjenje postane nemoguće uslijed okolnosti zbog kojih dužnik ne odgovara.⁵⁶

Kada dužnik ne odgovara za događaje koji potpadaju pod pojam više sile i slučaja, te za radnje trećih osoba, on neće odgovarati za nemogućnost ispunjenja kada se radi o nemogućnosti prouzročenoj na jedan od navedenih načina. Teret dokaza da je nastupila

⁵⁴ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 215.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 216.

nemogućnost i da za nje ne odgovara, leži na dužniku, a ako on to ne dokaže primjenjuje se predmnijeva da dužnik dogovora za neispunjenje.⁵⁷

Ako nemogućnost nastupi nakon dužnikova pada u zakašnjenje obveza prestaje kao i kad nastupi prije toga – ali tada dužnik odgovara vjerovniku čak i ako je nemogućnost uzrokovana višom silom i nastaju sekundarne obveze.⁵⁸

Dosadašnje izlaganje o nemogućnosti ispunjenja odnosi se na individualne stvari.

Kad su predmet obveze generičke stvari situacija nije ista, jer i u slučaju propasti svih takvih stvari kod dužnika, one i dalje postoje, makar kod nekoga trećeg. Imajući to u vidu potrebno je istaći kako sama propast svih takvih stvari kod dužnika u pravilu ne dovodi do prestanka obveze, nego ona postoji dalje, jer ih dužnik može pribaviti od treće.⁵⁹

Obveza će prestati jedino ako bi propale sve stvari radi toga – što je teško za očekivati u stvarnosti i ako se radi o stvarima koje se imaju uzeti iz određene količine tih stvari koje se nalaze kod dužnika. U potonjem slučaju dužnikova obveza prestaje kad propadne čitava masa tih stvari koja se nalazi kod dužnika.⁶⁰

Ako je vjerovnik unatoč nemogućnosti dužnikova ispunjenja ovome nešto dao ili ispunio svoju protuobvezu, vjerovniku pripada pravo na povratak onoga što je dao prema pravilima o stjecanju bez obveze.

3.8. Protok vremena – otkaz

Protok vremena i otkaz načini su prestanka samo trajnih obveza.⁶¹

Naime, prema vremenu ispunjenja razlikuju se trenutne, uzastopne i trajne obveze. Trenutne su one u kojima se dužna činidba sastoji u trenutačnom ili kratkotrajnom

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 217.

dugovanju (npr. predaja jedne stvari), uzastopne u kojima se činidba ispunjava tijekom dužeg vremena, ali kratkotrajnim radnjama (npr. isporučivanje po 10 kg ribe svakog 1. u mjesecu tijekom idućih 12 mjeseci), a trajne ili durativne kad se dužna činidba obavlja neprekidno tijekom nekog vremena (npr. zakupoprimčevo korištenje zakupljene stvari).⁶²

Ugovori čijim sklapanjem nastaju trajne obveze odnosno trajni dugovni odnosi mogu biti sklopljeni s određenim trajanjem ili s trajanjem koje nije određeno. Ako su strane ugovorile određeno vrijeme trajanja ugovora, obveze prestaju samim protekom određenog vremena na koje je i zasnovan ugovorni odnos.⁶³

No često suugovaratelji ne odrede vrijeme trajanja ugovora. Budući da trajni dugovni odnos redovito postoji kod ugovora o privremenom iskorištavanju tuđe stvari ili prava, prirodi odnosa bila bi protivna vječna vezanost strana ugovorom, odnosno nemogućnost da one izazovu raskid ugovora unatoč tome što druga strana uredno ispunjava obveze. Redoviti način prestanka obveza iz takvih ugovora je otkaz.

Otkaz je jednostrana izjava volje jedne ugovorne strane drugoj, upravljena na prestanak ugovora, a po svojoj prirodi je to jednostrani pravni posao. Ta izjava može se dati u svako doba, samo ne u nevljeme.

Budući da se ovdje ne radi o situaciji u kojoj druga strana ne bi ispunjavala svoje ugovorne obveze ili ih ispunjavala sa zakašnjenjem, nego o situaciji u kojoj obje strane uredno ispunjavaju svoje obveze, za davanje otkaza nije potreban neki određeni razlog, nego je dovoljno da druga strana primi izjavu o otkazu. No, iz upravo navedenih razloga ova izjava ne proizvodi raskidni učinak odmah, nego tek protekom roka koji se zove otkazni rok.⁶⁴

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

Strane mogu ugovoriti da otkaznog roka nema ili njegovu dužinu, a ako dužina otkaznog roka nije ugovorena, određena zakonom ili običajima, onda vrijedi primjereni otkazni rok.⁶⁵

Tek istekom otkaznog roka ugovor prestaje, ali i nakon prestanka ugovora vjerovnik ima pravo zahtijevati ispunjenje onih obveza koje su dospjele prije isteka otkaznog roka.

3.9. Smrt

Smrt vjerovnika ili dužnika u pravilu ne dovodi do prestanka obveze jer u pravilu ugovorne obveze ne nastaju s obzirom na osobna svojstva, tj. osobnost strana. Tada prava i obveze prelaze na nasljednika kao i ostala imovina te osobe.⁶⁶

Ali ako je obveza nastala upravo s obzirom na osobna svojstva ugovorne strane, smrću takvog dužnika ili vjerovnika prestaje i obveza.⁶⁷

3.10. Raskid ugovora

Izrazom raskid ugovora opisuje se način prestanka valjanih ugovora iz kojih oveze još nisu ispunjenje u cijelosti nego uopće nisu ispunjene ili su ispunjene samo djelomično, makar se katkad prestanak ugovora u takvim okolnostima naziva i odustanak.⁶⁸

Ugovor može biti raskinuti suglasnom voljom ugovornih strana, jednostranim očitovanjem volje jedne ugovorne strane na temelju zakona i odlukom suda.

Iz načela autonomije proizlazi da ugovorne strane suglasnim i uzajamnim valjanim očitovanjem volje – ugovor mogu izmijeniti ili raskinuti jednako kao što su ga sklopile. One mogu ugovor raskinuti sporazumom koji sklope nakon što je ugovor sklopljen, ili ugovorom mogu ovlastiti jednu ili obje strane da jednostranim očitovanjem raskinu

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 218.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

ugovor. Iako se u drugom slučaju ugovor raskida očitovanjem volje jedne strane, pravni temelj tog prava jedne strane nalazi se u ugovornoj odredbi koja je ovlašćuje na to, pa se u osnovi radi o raskidu suglasnom voljom strana.

Poseban slučaj predstavlja odustanak od ugovora uz plaćanje odustatnine.

Po redovitom tijeku stvari osim u slučaju ugovaranja prava na raskid jednostranom izjavom i davanjem odustatnine – ugovorne strane očekuju ispunjenje ugovornih obveza, a ne raskid ugovora, koji podrazumijeva da ugovorne obveze uopće ili djelomično nisu ispunjene. Prema tome, u svim slučajevima raskida koji se navode, raskidu ugovora doprinose i čine pretpostavku raskida – okolnosti koje nisu redovite i očekivane, nego su izvanredne, neredovite i neočekivane pa je raskid ugovora jedan od sekundarnih učinaka sklopljenih ugovora.⁶⁹

3.11. Zastara

Zastarom prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obveze. Zastara nastupa kad protekne zakonom određeno vrijeme u kojem je vjerovnik mogao zahtijevati ispunjenje obveze. Sud se neće obazirati na zastaru ako se dužnik nije na nju pozvao.⁷⁰

Zastara počinje teći prvog dana poslije dana kad je vjerovnik imao pravo zahtijevati ispunjenje obveze, ako zakonom za pojedine slučajeve nije što drugo propisano. Ako se obveza sastoji u tome da se nešto ne učini, da se propusti ili trpi, zastara počinje teći prvog dana poslije dana kad je dužnik postupio protivno obvezi.⁷¹

Zastara nastupa kad istekne posljednji dan zakonom određenog vremena.⁷²

U vrijeme zastare računa se i vrijeme koje je proteklo u korist dužnikovih prednika.⁷³

⁶⁹ Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb, str. 219.

⁷⁰ Članak 214. Zakona o obaveznim odnosima

⁷¹ Članak 215. Zakona o obaveznim odnosima

⁷² Članak 216. Zakona o obaveznim odnosima

⁷³ Članak 217. Zakona o obaveznim odnosima

Pravnim poslom ne smije se odrediti dulje ili kraće vrijeme zastare od onoga vremena koje je određeno zakonom. Pravnim poslom ne smije se odrediti da zastara neće teći za neko vrijeme.⁷⁴

Dužnik se ne može odreći zastare prije nego što protekne vrijeme određeno zastaru.⁷⁵

Pisano priznanje zastarjele obveze smatra se odricanjem od zastare. Isti učinak ima davanje zalogu ili kojega drugog osiguranja za zastarjelu obvezu.

Ako dužnik ispuni zastarjelu obvezu, nema pravo zahtijevati da mu se vrati ono što je dao, čak i ako nije znao da je obveza zastarjela.

Kad protekne vrijeme zastare, vjerovnik čija je tražbina osigurana zalogom ili hipotekom može se namiriti samo iz opterećene stvari ako je drži u rukama ili ako je njegovo pravo upisano u javnoj knjizi. Međutim, zastarjela tražbina kamata i drugih povremenih davanja ne može se namiriti ni iz opterećene stvari.

Kad zastari glavna tražbina, zastarjele su i sporedne tražbine, kao što su tražbine kamata, plodova, troškova i ugovorne kazne.

Pravila o zastari ne primjenjuju se u slučajevima kad su u zakonu određeni rokovi za podnošenje tužbe ili izvršenje određene radnje pod prijetnjom gubitka prava.

Tražbine zastarijevaju za pet godina ako zakonom nije određen neki drugi rok zastare.⁷⁶

Tražbine povremenih davanja koja dospijevaju godišnje ili u kraćim razdobljima, pa bilo da se radi o sporednim povremenim tražbinama, kao što je tražbina kamata, bilo da se radi o takvim povremenim tražbinama u kojima se iscrpljuje samo pravo, kao što je tražbina uzdržavanja, zastarijevaju za tri godine od dospelosti svakoga pojedinog davanja. Isto vrijedi za anuitete kojima se u jednakim unaprijed određenim povremenim

⁷⁴ Članak 218. Zakona o obaveznim odnosima

⁷⁵ Članak 219. Zakona o obaveznim odnosima

⁷⁶ Članak 225. Zakona o obaveznim odnosima

iznosima otplaćuju glavnica i kamate, ali ne vrijedi za otplate u obrocima i druga djelomična ispunjenja.⁷⁷

Pravo iz kojega proistječu povremene tražbine zastarijeva za pet godina, računajući od dospelosti najstarije neispunjene tražbine. Kad zastari pravo iz kojega proistječu povremene tražbine, vjerovnik gubi pravo ne samo da zahtijeva buduća povremena davanja nego i povremena davanja koja su dospjela prije te zastare. Ne može zastarjeti pravo na uzdržavanje određeno zakonom.⁷⁸

Međusobne tražbine iz trgovačkih ugovora o prometu robe i usluga, odnosno ugovora koje sklope trgovac i osoba javnog prava o prometu robe i usluga te tražbine naknade za izdatke učinjene u vezi s tim ugovorima zastarijevaju za tri godine. Zastara teče odvojeno za svaku isporuku robe, izvršeni rad ili uslugu.

Tražbina zakupnine i najamnine, bilo da je određeno da se plaća povremeno, bilo u jednom ukupnom iznosu, zastarijeva za tri godine.

Tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila. U svakom slučaju ta tražbina zastarijeva za pet godina otkad je šteta nastala. Tražbina naknade štete nastale povredom ugovorne obveze zastarijeva za vrijeme određeno za zastaru te obveze.

Kad je šteta prouzročena kaznenim djelom, a za kazneni progon je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru kaznenog progona. Prekid zastare kaznenog progona povlači za sobom i prekid zastare zahtjeva za naknadu štete. Isto vrijedi i za zastoj zastare.

Zastarijevaju za jednu godinu:⁷⁹

⁷⁷ Članak 216. Zakona o obaveznim odnosima

⁷⁸ Članak 227. Zakona o obaveznim odnosima

⁷⁹ Članak 232. Zakona o obaveznim odnosima

- 1) tražbina naknade za isporučenu električnu i toplinsku energiju, plin, vodu, za dimnjačarske usluge i za održavanje čistoće, kad je isporuka, odnosno usluga obavljena za potrebe kućanstva,
- 2) tražbina radiopostaje i radiotelevizijske postaje za uporabu radioprijamnika i televizijskog prijamnika,
- 3) tražbina pošte, telegrafa i telefona za uporabu telefona i poštanskih pretinaca te druge njihove tražbine koje se naplaćuju u tromjesečnim ili kraćim rokovima,
- 4) tražbina pretplate na povremene tiskovine, računajući od isteka vremena za koje je tiskovina naručena.

Zastara teče iako su isporuke ili usluge produljene.

Sve tražbine koje su utvrđene pravomoćnom sudskom odlukom ili odlukom drugoga nadležnog tijela javne vlasti, ili nagodbom pred sudom ili drugim nadležnim tijelom, odnosno javnobilježničkim aktom, zastarijevaju za deset godina, pa i one za koja zakon inače predviđa kraći rok zastare.⁸⁰

Međutim, sve povremene tražbine koje proistječu iz takvih odluka ili nagodbe, odnosno javnobilježničkog akta i dospijevaju ubuduće zastarijevaju u roku predviđenom za zastaru povremenih tražbina.

Tražbine ugovaratelja osiguranja, odnosno treće osobe iz ugovora o osiguranju života zastarijevaju za pet, a iz ostalih ugovora o osiguranju za tri godine, računajući od prvog dana poslije protoka kalendarske godine u kojoj je tražbina nastala.

Ako zainteresirana osoba dokaže da do dana određenog u članku nije znala da se osigurani slučaj dogodio, zastara počinje od dana kad je za to saznala, s tim da u svakom slučaju tražbina zastarijeva kod osiguranja života za deset, a kod ostalih za za pet godina od dana određenog u stavku članka.⁸¹

Tražbine osiguratelja iz ugovora o osiguranju zastarijevaju za tri godine.

⁸⁰ Članak 233. Zakona o obaveznim odnosima

⁸¹ Članak 234. Zakona o obaveznim odnosima

Kad u slučaju osiguranja od odgovornosti trećega, oštećena osoba zahtijeva naknadu od osiguranika ili je dobije od njega, zastara osiguranikova zahtjeva prema osiguratelju počinje od dana kad je oštećena osoba tražila sudskim putem naknadu od osiguranika, odnosno kad joj je osiguranik naknadio štetu.

Neposredni zahtjev treće oštećene osobe prema osiguratelju zastarijeva za isto vrijeme za koje zastarijeva njegov zahtjev prema osiguraniku odgovornom za štetu.

Zastara tražbine koja pripada osiguratelju prema trećoj osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kad i zastara tražbine osiguranika prema toj osobi i navršava se u istom roku.

4. ZAKLJUČAK

Kako bi se ispunila ugovorna obveza potrebno je postojanje strana, valjana volja, dopustiv i moguć predmet činidbe te propisan oblik ugovorne obveze. Budući da je obvezni odnos društveni odnos, za svaki ugovor moraju postojati barem dvije strane. Ugovor je sklopljen tek kad se prema vani izrazi unutarnja volja koja treba odgovarati očitovanju učinjenom prema vani.

Ako očitovanje nije u skladu s voljom, nastaje nesklad između volje očitovanja. Kako je očitovanje vanjski pokazatelj unutarnje volje, njime se često stvara dojam da postoji volja, a ta volja ili uopće ne postoji ili se razlikuje od i očitovanja. Sve mane volje nisu istog značenja i stoga ne proizvode iste pravne učinke. Važno je razlikovati svjesni i nesvjesni nesklad volje i očitovanja Svjesni nesklad volje i očitovanja postoji kada strana svjesno, s nakanom, očituje nešto što zapravo neće. Nesvjesni nesklad između volje i očitovanja nastaje kad očitovanje odgovara volji, ali je volja stvorena na pogrešan način. Nesvjesni nesklad volje i očitovanja može nastati zbog različitih razloga, a najčešći su fizička sila, prijetnja, zabluda i prijevara.

Oblik je važan element valjanog ispunjenja ugovorne obveze. Oblik je vanjsko očitovanje nekog sadržaja. Svaki ugovor mora imati određeni sadržaj izražen u nekom obliku. Razlika između formalnoga i neformalnoga ugovora jest u tome što se za formalni ugovor unaprijed traži određeni oblik kao uvjet za nastanak valjanog ugovora, a za neformalni ugovor oblik nije unaprijed određen i nije uvjet za sklapanje ugovora.

Danas često dolazi do nevaljanosti ugovorne obveze, a također i do brojnih razloga prestanka ugovorne obveze. Kod prestanka ugovorne obveze važnu ulogu ima Zakon o obveznim odnosima u kojem se uređuju glavni razlozi prestanka ugovorne obveze.

Danas ugovorna obveza prestaje načešće zbog ispunjenja, polaganjem i prodajom dugovane stvari, cesijom umjesto ispunjenja, obnovom ili inovacijom, prijebojem ili kompenzacijom, otpustom duga, sjedinjenjem – konfuzijom, smrću strane, nastankom nemogućnosti ispunjenja, proteklom vremena, otkazom i raskidom ugovora.

U trenutku prestanka ugovorne obaveze prestaju glavna i sporedna prava i obveze poput zaloga ili jamstva. Ugovorna obveza bez suglasnosti vjerovnika dužnikova obveza i vjerovnikovo pravo može prestati samo ispunjenjem i u drugim zakonom predviđenim situacijama.

LITERATURA

1. Gorenc, V. (2015): Ugovorno trgovačko pravo, Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić, Zaprešić.
2. Gorenc, V. (2000): Trgovačko- pravo - ugovori, Školska knjiga, Zagreb.
3. Klarić, P. (2005): Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, d.d., Zagreb.
4. Mintas Hodak, Lj. (2015): Osnove prava, Mate d.o.o., Zagreb.
5. Narodne novine. (2005): Zakon o obaveznim odnosima, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 35.

SAŽETAK

Za ugovornu obvezu potrebno je postojanje strana, valjana volja, dopustiv i moguć predmet činiidbe te propisan oblik ugovorne obveze. Svaka ugovorna obveza mora biti izražena u formalnom i neformalnom obliku.

Danas često dolazi do nevaljanosti ugovorne obveze, a također i do brojnih razloga prestanka ugovorne obveze. Kod prestanka ugovorne obveze važnu ulogu ima Zakon o obveznim odnosima u kojem se uređuju glavni razlozi prestanka ugovorne obveze.

Danas ugovorna obveza prestaje načešće zbog ispunjenja, polaganjem i prodajom dugovane stvari, cesijom umjesto ispunjenja, obnovom ili inovacijom, prijebojem ili kompenzacijom, otpustom duga, sjedinjenjem – konfuzijom, smrću strane, nastankom nemogućnosti ispunjenja, proteklom vremena, otkazom i raskidom ugovora.

KLJUČNE RIJEČI: *ugovorna, obveza, prekid, razlozi*

SUMMARY

For a contractual obligation, there is a need for a party, a will, a permissible and possible object of the case and a prescribed form of contractual obligation. Each contractual obligation must be expressed in a formal and informal form.

Today, there is often a lack of contractual obligations, as well as numerous reasons for termination of contractual obligations. The Mandatory Relationship Act, which regulates the main reasons for termination of contractual obligations.

Nowadays, the contractual obligation ceases to be due to the fulfillment, depositing and selling of debts, instead of completion, renewal or innovation, termination or compensation, debt relief, confusion, death of the party, the impossibility of fulfillment, past times, cancellation and termination of contract.

KEY WORDS: *contractual, obligation, termination, reasons*